

ΣΥΜΒΟΛΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

CONTRIBUTION OF INFORMATION LITERACY PROGRAMS TO EDUCATIONAL
PROCEDURE

Αφροδίτη Μάλλιαρη,¹ Ηλίας Νίτσος²

Βιβλιοθήκη ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

¹malliari@libd.teithe.gr

²nitsos@lib.teithe.gr

Περίληψη:

Στόχος των προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας είναι η εκπαίδευση των φοιτητών στη σωστή χρήση της πληροφορίας. Τα online προγράμματα πληροφοριακής παιδείας των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, στην Αυστραλία και στο Ηνωμένο Βασίλειο αναδεικνύουν την τάση για τη μεθοδική εκπαίδευση σε θέματα αναζήτησης πληροφοριών, αξιολόγησης και συγγραφής εργασιών, αλλά και σε θέματα πνευματικών δικαιωμάτων. Ο εκπαιδευμένος φοιτητής θα πρέπει να είναι αυτόνομος, ικανός να αναζητά, να ανακτά και να αξιολογεί πληροφορίες σε οποιοδήποτε περιβάλλον και αν βρεθεί. Αντικείμενο της εισήγησης αυτής αποτελεί η παρουσίαση και ανάλυση του online προγράμματος πληροφοριακής παιδείας που αναπτύσσεται από τη βιβλιοθήκη ενός τεχνολογικού εκπαιδευτικού ιδρύματος. Η ανάγκη για τη δημιουργία ενός τέτοιου προγράμματος επιβεβαιώνεται από σχετική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο εκπαιδευτικό προσωπικό του ιδρύματος. Τα δεδομένα συγκεντρώθηκαν με τη μέθοδο των ερωτηματολογίων. Από την επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι σημαντικό ποσοστό των εκπαιδευτικών (47%) επισημαίνει προβλήματα των φοιτητών κατά τον εντοπισμό και τη χρήση πηγών πληροφόρησης στη βιβλιοθήκη. Ενδεικτικά προβλήματα είναι η περιγραφή ενός θέματος με λέξεις κλειδιά και η αναζήτηση στον αυτοματοποιημένο κατάλογο της βιβλιοθήκης. Το ποσοστό ανέρχεται στο 57% στην περίπτωση της χρήσης του Διαδικτύου, με ενδεικτικά προβλήματα την επιλογή κατάλληλης βάσης δεδομένων και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της αναζήτησης. Επιπλέον, το 85% των καθηγητών που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο δήλωσε ότι θα χρησιμοποιούσε ως μέσο διδασκαλίας προγράμματα της βιβλιοθήκης για την εκπαίδευση των φοιτητών σε σύγχρονες μεθόδους εντοπισμού πληροφορίας. Επίσης, σημαντικό ποσοστό (75%) των ερωτηθέντων κρίνει απαραίτητη την ύπαρξη ενός ανάλογου μαθήματος στα προγράμματα σπουδών. Το online πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας που αναλύεται και παρουσιάζεται στο πλαίσιο της παρούσας εισήγησης περιλαμβάνει τις παρακάτω θεματικές ενότητες: προσδιορισμός πληροφοριακών αναγκών, αναζήτηση και ανάκτηση πληροφοριών, αξιολόγηση πληροφοριών, συγγραφή και δημοσίευση και τέλος σωστή χρήση της πληροφορίας. Η δομή και η οργάνωση του προγράμματος ακολουθούν τα διεθνή πρότυπα της Αμερικάνικης Ένωσης Κολεγιακών και Ερευνητικών Βιβλιοθηκών και του Ινστιτούτου Πληροφοριακής Παιδείας Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας.

Λέξεις Κλειδιά: Πληροφοριακή παιδεία, εκπαίδευση χρηστών, εκπαιδευτική διαδικασία

Abstract

Information literacy programs help students develop skills to efficiently use and evaluate information. Online information literacy programs developed by academic libraries in the United States, Australia and the United Kingdom highlight the need for systematic education and training in searching information, evaluating and composing essays and copyright issues. An information literate student should be able to search, retrieve and evaluate information in any learning environment. In this paper we explore the information literacy program developed by the library of a technological educational institute. The need for an information literacy program is verified by a relative study that has taken place to the Institution's educational staff. Data were gathered using the method of questionnaires. Having processed and analyzed the data, it came out that a significant percentage of the educational staff (47%) notes that students face problems locating and using information in the library, such as describing a subject using keywords and searching the library's automated catalogue. This percentage is higher (57%) when students use the internet to retrieve information. Indicative problems are choosing the proper database and evaluating the search results. Furthermore, 85% of the teaching staff that has answered the questionnaire, notes that they would use the library's educational programs as teaching aid. Also, a significant percentage (75%) of the teaching staff considers important a relevant course with credits to exist in the curriculum. The online information literacy program presented and analyzed in this paper consists of the following modules: determine the information needs, search and retrieve information, evaluate the information, synthesize and communicate the information and proper use of the information. The modules are in accordance to the standards of the American College and Research Libraries Association and the Australian and New Zealand Institute for Information Literacy.

Keywords: Information literacy, user instruction, educational process

Εισαγωγή

Στη σύγχρονη κοινωνία της πληροφορίας, προϋπόθεση για την αξιοποίηση και διαχείριση του συνεχώς αυξανόμενου όγκου του έντυπου και ηλεκτρονικού κειμένου και των ποικίλων μορφών οπτικοακουστικού υλικού είναι η ύπαρξη ικανών και εκπαιδευμένων χρηστών. Ο ικανός και εκπαιδευμένος χρήστης διαθέτει δεξιότητες που ξεπερνούν το όριο της γνώσης χρήσης υπολογιστή και της πρόσβασης στις πηγές πληροφόρησης και τον βοηθούν να αποκρυπτογραφήσει τη φύση της πληροφορίας και να αποτιμήσει την επιστημονική, κοινωνική, πολιτιστική και φιλοσοφική της αξία (Shapiro & Shelley, 1996). Η καλλιέργεια και ενίσχυση των δεξιοτήτων αυτών, που αποδίδονται συνολικά από τον όρο πληροφοριακή παιδεία (information literacy) - πιθανότερος επινοητής του όρου θεωρείται ο Zurkowski (1974, αναφέρεται στο Bawden 2001, σ. 230)- αποτελεί το στόχο που επιτυγχάνουν τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας, όπως προκύπτει από σχετικές μελέτες. Ενδεικτικά αναφέρονται οι μελέτες των Donaldson (2000) και Orme (2004). Τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας είναι δημοφιλή στις βιβλιοθήκες ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, σε χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, η Αυστραλία και το Ηνωμένο Βασίλειο (Johnston & Webber, 2003). Η χρήση τους στο ακαδημαϊκό πλαίσιο επιβεβαιώνει την ανάγκη για μεθοδική εκπαίδευση των σπουδαστών σε θέματα εντοπισμού και αξιολόγησης της πληροφορίας, συγγραφής εργασιών,

λογοκλοπής και πνευματικών δικαιωμάτων, συμπληρώνοντας την εκπαιδευτική διαδικασία.

Παραδοσιακά οι ελληνικές βιβλιοθήκες και τα κέντρα πληροφόρησης διοργανώνουν σεμινάρια βιβλιογραφικής εκπαίδευσης. Τα σεμινάρια αυτά δεν έχουν ως στόχο να καλύψουν τις νέες ανάγκες, αλλά να ενημερώσουν τους χρήστες για ζητήματα που αφορούν τη δομή και τις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών. Στην παρούσα εργασία εξετάζονται η συμβολή και η ανάγκη για την πληροφοριακή παιδεία στην εκπαιδευτική διαδικασία, μέσω του προγράμματος πληροφοριακής παιδείας και της σχετικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο Α.Τ.Ε.Ι.Θ., προκειμένου να καλυφθούν οι προαναφερθείσες νέες ανάγκες και να ενταχθούν σε ένα γενικότερο εκπαιδευτικό πλαίσιο τα παραδοσιακά σεμινάρια βιβλιογραφικής εκπαίδευσης, όπως προτείνεται από τη διεθνή βιβλιογραφία (Dupuis, 1997; Breivik, 1989).

Προγράμματα πληροφοριακής παιδείας και εκπαιδευτική διαδικασία

Η ανάγκη για την εξοικείωση των σύγχρονων φοιτητών με τα νέα μέσα εντοπισμού, ανάκτησης, αξιολόγησης και επεξεργασίας της πληροφορίας επισημάνθηκε από τα πρώτα στάδια διαμόρφωσης του εκπαιδευτικού πλαισίου που έχει ως στόχο την προώθηση της πληροφοριακής παιδείας. Οι νέοι χρήστες της πληροφορίας πρέπει να εξοπλίζονται με τις απαραίτητες δεξιότητες χρήσης της πληροφορίας στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος, προκειμένου να αντεπεξέλθουν στις σύγχρονες μαθησιακές προκλήσεις. Το όφελος για τους ίδιους είναι μεγαλύτερο, δεδομένου ότι οι δεξιότητες αυτές κρίνονται σήμερα απαραίτητες για την επαγγελματική αποκατάσταση και εξέλιξη (Breivik, 1998a, b; Bruce, 1999, 2000; Goad, 2002; Hardesty et al., 1982; Meyer, 1987).

Η εκπαιδευτική διαδικασία ενισχύεται από τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας. Οι φοιτητές που τα παρακολουθούν αντιμετωπίζουν λιγότερες δυσκολίες στη συγγραφή εργασιών, είναι σε θέση να εντοπίσουν αξιόπιστες πηγές πληροφόρησης, αξιοποιούν τους διαθέσιμους πόρους και τις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης, εξοικειώνονται με τη σύνταξη και κατανόηση των βιβλιογραφικών αναφορών και αποφεύγουν να υποπέσουν στο παράπτωμα της λογοκλοπής, όπως προκύπτει από την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας. Σε μία εποχή που το εκπαιδευτικό πλαίσιο διευρύνεται και οι φοιτητές είναι υποχρεωμένοι να χρησιμοποιούν ετερόκλητες πηγές πληροφόρησης για να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους, τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας, που αναπτύσσονται από τις βιβλιοθήκες των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, αποδεικνύονται πολύτιμος αρωγός.

Ανάγκη ανάπτυξης προγράμματος πληροφοριακής παιδείας στο ΑΤΕΙΘ

Από τις προφορικές μαρτυρίες του εκπαιδευτικού προσωπικού του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης, την εμπειρία του προσωπικού της Βιβλιοθήκης και από τα αποτελέσματα της έρευνας για τη χρήση του αυτοματοποιημένου καταλόγου (Malliari, Moreleli-Cacouris & Kapsalis, 2005) προκύπτει ότι οι φοιτητές του Ιδρύματος αντιμετωπίζουν δυσκολίες στον προσδιορισμό των πληροφοριακών τους αναγκών, στην σύνταξη ή ακόμη και στην ανάγνωση βιβλιογραφικών αναφορών, στην αναζήτηση πληροφοριών αλλά και στη διαχείριση της ανακτώμενης πληροφορίας.

Οι προαναφερθείσες δυσκολίες σχετίζονται με τις δεξιότητες που αναπτύσσονται μέσα από τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας και χαρακτηρίζουν το πληροφοριακά εκπαιδευμένο άτομο. Στο πλαίσιο της προσπάθειας τεκμηρίωσης των εμπειρικών στοιχείων αλλά και προσδιορισμού των πληροφοριακών αναγκών των φοιτητών, πραγματοποιήθηκε έρευνα στο εκπαιδευτικό προσωπικό του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης.

Σκοπός της έρευνας ήταν να αξιολογήσει αν οι φοιτητές του Ιδρύματος κατά την άποψη του εκπαιδευτικού προσωπικού, είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι να αναζητούν, να ανακτούν, να αξιολογούν και να χρησιμοποιούν πληροφορίες σε οποιοδήποτε μαθησιακό περιβάλλον.

Στατιστικός πληθυσμός για την παρούσα έρευνα αποτέλεσε αρχικά το σύνολο του εκπαιδευτικού προσωπικού του Α.Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης, έκτακτου και μόνιμου. Το μόνιμο εκπαιδευτικό προσωπικό ανέρχεται στους 362 και το έκτακτο στους 972. Η έρευνα στην συνέχεια όμως περιορίστηκε στο μόνιμο εκπαιδευτικό προσωπικό του Ιδρύματος καθώς ο εντοπισμός και η προσέγγιση του έκτακτου εκπαιδευτικού προσωπικού υπήρξε σχεδόν αδύνατη. Οι ωρομίσθιοι καθηγητές δε διατηρούν γραφεία, η πλειοψηφία αυτών παρευρίσκεται στους χώρους του Ιδρύματος μόνο για τις ώρες διδασκαλίας και δυστυχώς οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις που τυχόν έχουν δεν ήταν δυνατόν να εντοπιστούν.

Επομένως, το αρχείο δεδομένων που υπήρξε αντικείμενο μελέτης, είναι μεγέθους εκατόν οκτώ αντικειμένων (108) και αποτελείται από τα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν ηλεκτρονικά ή έντυπα οι μόνιμοι εκπαιδευτικοί του Ιδρύματος. Παρατηρείται λοιπόν ότι το ποσοστό απόκρισης αγγίζει το 30%.

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο των ερωτηματολογίων. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε 19 ερωτήσεις κλειστού τύπου και διανεμήθηκε σε πρώτη φάση μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και σε δεύτερη φάση με φυσική παρουσία των ερευνητών στα γραφεία των εκπαιδευτικών. Η ανάγκη για επίσκεψη στα γραφεία και στους χώρους διδασκαλίας γεννήθηκε εξαιτίας της πολύ μικρής απόκρισης των εκπαιδευτικών στην ηλεκτρονική συμπλήρωση και αποστολή των ερωτηματολογίων.

Οι μεταβλητές οι οποίες συνέβαλαν στην επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων είναι οι εξής είκοσι οκτώ (28):

i) τιμήμα στο οποίο ανήκει το εκπαιδευτικό προσωπικό, ii) ιδιότητα που κατέχει στην εκπαιδευτική κοινότητα, iii) εξάμηνο μαθήματος διδασκαλίας, iv) ανάθεση εργασιών στα πλαίσια των μαθημάτων, v) φύση εργασιών, αν δηλαδή οι εργασίες είναι υποχρεωτικές ή προαιρετικές, vi) βιβλιογραφική έρευνα, αν είναι απαραίτητη για την εκπόνηση της εργασίας, vii) ενδεικτική βιβλιογραφία, αν παρέχεται από το διδάσκοντα, viii) χρήση Βιβλιοθήκης, αν κρίνεται απαραίτητη για την εκπόνηση της εργασίας, ix) χρήση Διαδικτύου, αν κρίνεται επίσης απαραίτητη για την εκπόνηση της εργασίας, x) προβλήματα Διαδικτύου, αν αντιμετωπίζουν δηλαδή οι φοιτητές προβλήματα κατά την αναζήτηση και χρήση των πηγών και συγκεκριμένα προβλήματα με xi) λέξεις-κλειδιά για προσδιορισμό του θέματος, xii) βάση δεδομένων για την επιλογή της πιο κατάλληλης θεματικά, xiii) αξιολόγηση των αποτελεσμάτων, xiv) λογοκλοπή, xv) προβλήματα Βιβλιοθήκης, αν αντιμετωπίζουν

δηλαδή οι φοιτητές προβλήματα κατά την αναζήτηση και χρήση των πηγών της Βιβλιοθήκης και συγκεκριμένα ποια προβλήματα με χvi) κατανόηση βιβλιογραφίας, χvii) λέξεις-κλειδιά για προσδιορισμό του θέματος, χviii) OPAC, χρήση του καταλόγου, χix) εντοπισμός υλικού στη Βιβλιοθήκη, χx) αξιολόγηση του υλικού, χxi) λογοκλοπή, χxii) δομή εργασιών, αξιολόγηση δηλαδή της δομής των εργασιών χxiii) περιεχόμενο εργασιών, αξιολόγηση δηλαδή του επιπέδου των εργασιών, χxiv) τεκμηρίωση εργασιών, αξιολόγηση δηλαδή του βαθμού τεκμηρίωσης του περιεχομένου των εργασιών, χxv) βιβλιογραφικές αναφορές, αν υπάρχουν στην εργασία και αν έχουν καταγραφεί σύμφωνα με τα πρότυπα, χxvi) πρόγραμμα εκπαίδευσης, αν θεωρούν οι διδάσκοντες ότι προγράμματα πληροφοριακής εκπαίδευσης που διοργανώνει η Βιβλιοθήκη θα ωφελούσαν τους φοιτητές, χxvii) μέσο διδασκαλίας, αν θα χρησιμοποιούσαν οι διδάσκοντες τα προαναφερθέντα προγράμματα εκπαίδευσης ως μέσο διδασκαλίας και τέλος χxviii) πρόγραμμα σπουδών, αν κρίνουν απαραίτητη την ύπαρξη προγράμματος πληροφοριακής παιδείας στα προγράμματα σπουδών.

Οι μεταβλητές είναι ποιοτικές και η κωδικοποίησή τους συνδέεται άμεσα με τις ιδιότητές τους. Κατά την κωδικοποίηση δίνεται ένας ακέραιος αριθμός για κάθε πιθανή απάντηση του ερωτώμενου, δηλαδή για κάθε ιδιότητα της μεταβλητής. Η κωδικοποίηση είναι γνωστό ότι προσφέρεται και ως μέσο ελέγχου της ορθότητας των πληροφοριών / απαντήσεων, καθώς επιτρέπει να διαπιστωθούν πιθανές αλληλοσυγκρουόμενες πληροφορίες και να αποκατασταθούν τα αληθινά δεδομένα, αν είναι δυνατόν ή να απομακρυνθούν τελείως. Το αρχείο των κωδικοποιημένων δεδομένων αποτέλεσε αντικείμενο στατιστικής επεξεργασίας, η οποία πραγματοποιήθηκε με το στατιστικό πακέτο S.P.S.S. ver. 15.0.

Στη συνέχεια αναπτύσσονται τα κυριότερα αποτελέσματα της έρευνας στο εκπαιδευτικό προσωπικό του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης. Από την επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι το εκπαιδευτικό προσωπικό στη συντριπτική του πλειοψηφία (93,5%) αναθέτει εργασίες στους φοιτητές, οι οποίες απαιτούν βιβλιογραφική έρευνα για την εκπόνησή τους σε ποσοστό 90,2%. Επομένως, είναι προφανές ότι η συγγραφή εργασιών αποτελεί σημαντικό τμήμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης και προσφέρεται για την εξαγωγή συμπερασμάτων για τις ανάγκες και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές.

Σημαντικό ποσοστό των εκπαιδευτικών (47%) επισημαίνει προβλήματα των φοιτητών κατά τον εντοπισμό και τη χρήση πηγών πληροφόρησης στη Βιβλιοθήκη. Τα κυριότερα είναι η περιγραφή ενός θέματος με λέξεις κλειδιά, η αναζήτηση στον αυτοματοποιημένο κατάλογο και ο εντοπισμός του υλικού στους χώρους της Βιβλιοθήκης. Το ποσοστό ανέρχεται στο 57% στην περίπτωση της χρήσης του Διαδικτύου, με πιο σημαντικά προβλήματα την επιλογή κατάλληλης βάσης δεδομένων, την περιγραφή ενός θέματος με λέξεις κλειδιά και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της αναζήτησης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το 45,9% των φοιτητών δεν παραθέτουν βιβλιογραφικές αναφορές στο κείμενό τους παρόλο που σε ποσοστό 89,1% οι εκπαιδευτικοί προτείνουν ενδεικτική βιβλιογραφία και η βιβλιογραφική έρευνα είναι βασική προϋπόθεση για την εκπόνηση της εργασίας (90,2%). Το πρόβλημα που προκύπτει από την πρακτική των φοιτητών είναι η λογοκλοπή παρά το γεγονός ότι, βάσει των

αποτελεσμάτων στις αντίστοιχες μεταβλητές του ερωτηματολογίου, η λογοκλοπή θεωρείται από τα λιγότερο σημαντικά προβλήματα.

Επιπλέον, το 85% των καθηγητών που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο δήλωσε ότι θα χρησιμοποιούσε ως μέσο διδασκαλίας προγράμματα πληροφοριακής εκπαίδευσης που διοργανώνει η Βιβλιοθήκη. Στο σύνολό τους (99,1%) οι καθηγητές θεωρούν ότι τέτοιου είδους προγράμματα θα ωφελούσαν τους φοιτητές και σε ποσοστό 75% κρίνουν απαραίτητη την ύπαρξη ενός ανάλογου μαθήματος στα προγράμματα σπουδών.

Συμπληρωματικά πραγματοποιήθηκε ανάλογη έρευνα σε φοιτητές του Ιδρύματος με ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε στους χώρους της Βιβλιοθήκης. Η επεξεργασία και ανάλυση των διακοσίων πενήντα τριών ερωτηματολογίων ανέδειξε την ανάγκη που εκφράζεται έμμεσα από τους φοιτητές για πληροφοριακή παιδεία. Οι φοιτητές αναφέρουν σε ποσοστό που αγγίζει το 58% ότι αντιμετωπίζουν προβλήματα κατά τον εντοπισμό πηγών στο Διαδίκτυο, προβλήματα όπως είναι η επιλογή της κατάλληλης βάσης δεδομένων, η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της αναζήτησης και με πιο σημαντικό την περιγραφή του θέματος με λέξεις-κλειδιά. Σημαντικό ποσοστό των φοιτητών, της τάξεως του 35%, αναφέρει ότι αντιμετωπίζει προβλήματα κατά τον εντοπισμό πηγών στη Βιβλιοθήκη, προβλήματα όπως είναι η περιγραφή του θέματος με λέξεις- κλειδιά, η αναζήτηση στον αυτοματοποιημένο κατάλογο της Βιβλιοθήκης και με πιο σημαντικό τον εντοπισμό του υλικού στη Βιβλιοθήκη.

Η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο (93%) πιστεύει ότι τα προγράμματα πληροφοριακής εκπαίδευσης που διοργανώνει η Βιβλιοθήκη θα τους ωφελούσαν και επιπλέον το 89% δήλωσε ότι θα πρότεινε ως μέσο διδασκαλίας τη χρήση των αντίστοιχων προγραμμάτων. Επίσης, σημαντικό ποσοστό (73%) των ερωτηθέντων κρίνει απαραίτητη την ύπαρξη ενός ανάλογου μαθήματος στα προγράμματα σπουδών.

Συμπερασματικά, επαληθεύονται οι προφορικές μαρτυρίες του εκπαιδευτικού προσωπικού του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης και η εμπειρία του προσωπικού της Βιβλιοθήκης για δυσκολίες των φοιτητών στον προσδιορισμό των πληροφοριακών τους αναγκών. Ταυτόχρονα, παρατηρείται ότι οι απόψεις του εκπαιδευτικού προσωπικού και των φοιτητών συγκλίνουν όσον αφορά στη χρησιμότητα των προγραμμάτων πληροφοριακής εκπαίδευσης, στην αξιοποίησή τους ως μέσο διδασκαλίας και στην αναγκαιότητα ύπαρξης αντίστοιχων μαθημάτων στα προγράμματα σπουδών των τμημάτων του ΑΤΕΙ. Επομένως, από τις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν επιβεβαιώνεται η λανθάνουσα ανάγκη για πληροφοριακή παιδεία.

Η βιβλιοθήκη συμβάλλοντας στην εκπαιδευτική διαδικασία και αναγνωρίζοντας το ρόλο που πρέπει να διαδραματίσει, υλοποιεί ένα πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας μέσω του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

Η βιβλιοθηκονομική βιβλιογραφία αναδεικνύει ότι η δημιουργία online προγραμμάτων (tutorials) πληροφοριακής παιδείας έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερα στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες σε διεθνές επίπεδο. Μέσω των online προγραμμάτων δίνεται η δυνατότητα στις βιβλιοθήκες να εκπαιδεύσουν μεγάλο αριθμό χρηστών με μικρό κόστος. Δίνεται η δυνατότητα απομακρυσμένης πρόσβασης σε χρήστες,

φοιτητές και καθηγητές, που βρίσκονται εκτός πανεπιστημιακού χώρου, οι οποίοι μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα προγράμματα που τους ενδιαφέρουν στο δικό τους χώρο χωρίς χρονικούς περιορισμούς.

Επομένως, η Βιβλιοθήκη του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης ακολουθώντας τις διεθνείς τάσεις και έχοντας να αντιμετωπίσει τις ίδιες προκλήσεις, προχώρησε στη δημιουργία του online προγράμματος πληροφοριακής παιδείας «Ωρίων», το οποίο παρουσιάζεται στη συνέχεια.

«Ωρίων»

Στη γενική του μορφή ένα πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας χωρίζεται σε διακριτές θεματικές ενότητες, που κατά κανόνα ακολουθούν πρότυπα διεθνών φορέων της επιστήμης της πληροφόρησης, διαθέτει ένα σύνολο λειτουργιών χρήσης και υλοποιείται σύμφωνα με συγκεκριμένες τεχνικές προδιαγραφές. Στην ενότητα αυτή εξετάζονται τα χαρακτηριστικά του προγράμματος πληροφοριακής παιδείας της Βιβλιοθήκης του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης.

Πρότυπα

Σύμφωνα με τις διεθνείς τάσεις και πρακτικές αξιολογήθηκαν με βάση τις ανάγκες του ιδρύματος τα διεθνή πρότυπα της Αμερικάνικης Ένωσης Κολεγιακών και Ερευνητικών Βιβλιοθηκών (A.C.R.L.), του Ινστιτούτου Πληροφοριακής Παιδείας της Αυστραλίας και Ν. Ζηλανδίας (Australian and New Zealand Institute for Information Literacy), της Κοινότητας Κολεγιακών, Εθνικών και Πανεπιστημιακών Βιβλιοθηκών της Μεγάλης Βρετανίας (SCONUL) αλλά και της Διεθνούς Ομοσπονδίας Ενώσεων και Ινστιτούτων Βιβλιοθηκών (IFLA). Η θεματική οργάνωση του προγράμματος πληροφοριακής παιδείας του Α.Τ.Ε.Ι.Θ. και η ανάπτυξη των ενοτήτων ακολουθούν κατά κύριο λόγο τα πρότυπα του Ινστιτούτου της Αυστραλίας και έχουν προσαρμοστεί στις πληροφοριακές ανάγκες της συγκεκριμένης ακαδημαϊκής κοινότητας.

Θεματικές ενότητες

Σύμφωνα με το σχεδιασμό το online πρόγραμμα περιλαμβάνει τις παρακάτω θεματικές ενότητες:

- Προσδιορισμός πληροφοριακών αναγκών

Η ενότητα αυτή θα βοηθήσει το φοιτητή να αναπτύξει συγκεκριμένες δεξιότητες ώστε να είναι ικανός να προσδιορίσει το θέμα μιας εργασίας ορίζοντας λέξεις-κλειδιά, να εντοπίσει την προτεινόμενη βιβλιογραφία, να κατανοήσει τα διαφορετικά είδη πηγών πληροφόρησης και δημοσίευσης και να ανατρέξει κάθε φορά στην πιο κατάλληλη πηγή.

- Αναζήτηση και ανάκτηση πληροφοριών

Στόχος της ενότητας είναι η εξοικείωση του φοιτητή με τις διαφορετικές στρατηγικές αναζήτησης και την ανάκτηση πληροφοριών από τον κατάλογο της Βιβλιοθήκης, από τις βάσεις δεδομένων και από το Διαδίκτυο.

- Αξιολόγηση πληροφοριών

Η συγκεκριμένη ενότητα θέτει τις βάσεις για τη σωστή αξιολόγηση των αποτελεσμάτων μιας έρευνας και την αναθεώρηση των στρατηγικών αναζήτησης, αν τα αποτελέσματα δεν είναι ικανοποιητικά.

- Συγγραφή και δημοσίευση

Η ενότητα βοηθά το φοιτητή στη μεθοδική οργάνωση του συγκεντρωμένου υλικού της έρευνας, στη σύνθεση των πληροφοριών και στη σύνταξη γραπτού κειμένου με τη μορφή εργασίας ή μελέτης.

- Σωστή χρήση της πληροφορίας

Στόχος της ενότητας είναι η εκπαίδευση του φοιτητή ώστε να μπορεί να χρησιμοποιεί σωστά την πληροφορία, σεβόμενος τις αρχές της πνευματικής ιδιοκτησίας και να συντάσσει βιβλιογραφικές αναφορές σύμφωνα με διεθνή πρότυπα.

Επιπρόσθετα αναφέρεται ότι στο τέλος κάθε ενότητας θα υπάρχει ερωτηματολόγιο κατανόησης με δυνατότητα καταγραφής και αποστολής των αποτελεσμάτων. Τα αποτελέσματα θα αποστέλλονται στο φοιτητή που ολοκλήρωσε την ενότητα και συμπλήρωσε το ερωτηματολόγιο και στο καθηγητή που χρησιμοποιεί το παρόν πρόγραμμα στο πλαίσιο του μαθήματός του.

Λειτουργίες

Από τη μελέτη προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας σε χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Αυστραλία, το περιεχόμενο των αντίστοιχων προτύπων και τις πληροφοριακές ανάγκες της τοπικής ακαδημαϊκής κοινότητας, προέκυψε ένα σύνολο λειτουργιών που ενσωματώθηκε στο υπό ανάπτυξη online πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας της Βιβλιοθήκης του Α.Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης.

Οι προαναφερθείσες λειτουργίες περιλαμβάνουν οδηγούς χρηστών με κίνηση, ασκήσεις κατανόησης, παιχνίδια εξάσκησης, εύχρηστο μενού πλοήγησης, γλωσσάριο ορολογίας και σύστημα ευέλικτης αναζήτησης όρων. Επίσης, υπάρχει η δυνατότητα επικοινωνίας με τους διαχειριστές του προγράμματος και έχει επιλεγεί η χρήση λογισμικού ανοικτού κώδικα, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα αναβάθμισης και εμπλουτισμού των υπηρεσιών του.

Το περιεχόμενο του προγράμματος θα είναι διαθέσιμο και στην αγγλική γλώσσα, ώστε να ανταποκρίνεται και στις μαθησιακές ανάγκες των επισκεπτών φοιτητών από ιδρύματα του εξωτερικού. Η πρόσβαση στο πρόγραμμα είναι ελεύθερη όχι μόνο για τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, αλλά για κάθε χρήστη μέσω της ιστοσελίδας της Βιβλιοθήκης [<http://www.lib.teithe.gr>].

Τεχνικές πληροφορίες

Οι τεχνολογίες που χρησιμοποιήθηκαν σε επίπεδο εφαρμογής πλοήγησης χρήστη (π.χ. Internet Explorer, Firefox, κτλ) είναι XHTML, Javascript και Flash και σε επίπεδο διακομιστή ο Apache web server, η γλώσσα προγραμματισμού PHP και η βάση δεδομένων MySQL. Επισημαίνεται ότι αξιολογήθηκε και το ενδεχόμενο χρήσης προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας ανοικτού κώδικα όπως το Texas Information Literacy Tutorial (TILT)¹ και το Park Library Online Tutorial (PLOT)². Η λύση αυτή απορρίφθηκε γιατί ήταν περιοριστική στον τρόπο ενσωμάτωσης των επιθυμητών λειτουργιών στο πρόγραμμα του ΑΤΕΙΘ.

Συμπεράσματα-Προτάσεις

¹ <http://tilt.lib.utsystem.edu/yourtilt/agreement.html>

² <http://www.lib.cmich.edu/departments/reference/instruct/intro/choice.html>

Στην παρούσα εργασία περιγράφεται το πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης και παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε για να διερευνηθεί η επάρκεια των φοιτητών σε ζητήματα εντοπισμού και διαχείρισης πληροφορίας και η ανάγκη για την ανάπτυξη δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τα προβλήματα των φοιτητών και επιβεβαιώνουν τη χρησιμότητα των προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας ως μέσου διδασκαλίας και την αναγκαιότητα ενσωμάτωσης μαθημάτων πληροφοριακής παιδείας στα προγράμματα σπουδών των τμημάτων του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης.

Στο ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης μόνο 13 μαθήματα σχετίζονται εν μέρει και εμμέσως με την πληροφοριακή παιδεία και έχουν ως αντικείμενο διδασκαλίας, σύμφωνα με την περιγραφή στο αντίστοιχο πρόγραμμα σπουδών, την πρόσβαση στην επιστημονική βιβλιογραφία, την εξοικείωση των φοιτητών με τη συγγραφή μιας επιστημονικής εργασίας και με τον τρόπο παρουσίασής της. Συνεπώς, το online πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας της Βιβλιοθήκης στηρίζοντας ενεργά την εκπαιδευτική διαδικασία, θα συνδράμει στη διδασκαλία των προαναφερθέντων μαθημάτων εμπλουτίζοντας το περιεχόμενό τους και θα αποτελέσει κίνητρο για την ενσωμάτωση αυτόνομου μαθήματος πληροφοριακής παιδείας στους κύκλους σπουδών των υπόλοιπων τμημάτων.

Η συνεργασία των βιβλιοθηκονόμων με τους εκπαιδευτικούς και η ένταξη της πληροφοριακής παιδείας στο πρόγραμμα σπουδών αναδεικνύεται και από τη διεθνή βιβλιογραφία. Όπως αναφέρει η Rader (1996, σ.49) οι βιβλιοθηκονόμοι είναι εκείνοι που πρέπει να προωθήσουν τη συνεργασία με το εκπαιδευτικό προσωπικό για την ενίσχυση των προγραμμάτων σπουδών με μαθήματα που θα επιτρέψουν τους φοιτητές να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της εποχής της πληροφορίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένα παραδείγματα διεθνούς πρακτικής. Οι Holliday και Fagerheim σημειώνουν ότι «...η στενή συνεργασία μεταξύ βιβλιοθήκης και Τμήματος Αγγλικών ...επέτρεψε να εισαχθεί επιτυχώς η πληροφοριακή παιδεία στο πρόγραμμα σπουδών» (2006, σ.178). Επιπλέον, οι D'Angelo και Maid (2004) περιγράφουν την περίπτωση επιτυχούς συνεργασίας βιβλιοθήκης και πανεπιστημίου (Arizona State University) που είχε ως αποτέλεσμα την ένταξη της πληροφοριακής παιδείας στο πρόγραμμα σπουδών και την αναπροσαρμογή των υπαρχόντων μαθημάτων. Ακόμη μια επιτυχημένη συνεργασία ένταξης της πληροφοριακής παιδείας σε συγκεκριμένο μάθημα, περιγράφεται από τους Stevens και Campbell (2006).

Μελλοντικά η Βιβλιοθήκη προτίθεται σε συνεργασία με το εκπαιδευτικό προσωπικό διάφορων τμημάτων του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης να δημιουργήσει σε πιλοτικό επίπεδο προγράμματα πληροφοριακής παιδείας προσανατολισμένα σε συγκεκριμένες θεματικές ενότητες, ώστε να καλυφθούν οι ανάλογες μαθησιακές ανάγκες. Η συνεργασία των βιβλιοθηκονόμων με την εκπαιδευτική κοινότητα στη δημιουργία αντίστοιχων προγραμμάτων ενισχύεται και από τη διεθνή βιβλιογραφία.

Επιπλέον, μεσοπρόθεσμος στόχος είναι και η πιστοποίηση των δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας για τους φοιτητές του ιδρύματος, μέσω κατάλληλης διαδικασίας αξιολόγησης.

Βιβλιογραφία

Boff, C. & Johnson, K. (2002) The library and first-year experience courses: a nationwide study. *Reference Services Review*, 30(4), pp. 277-287.

Brazzeal, B. (2006) Research guides as library instruction tools. *Reference Services Review*, 34 (3), pp. 358-367.

Breivik, P.S. (1989) Information literacy: revolution in education. In: Mensching, G.E. and Mensching, T.B. eds. *Coping with information illiteracy: bibliographic instruction for the information age*. Ann Arbor, Mich, Pierian Press, pp 1-6.

Breivik, P.S. (1998a). *Educating Children for the 21st Century*, 2nd ed. Washington, Professional Library.

Breivik, P.S. (1998b) *Student Learning in the Information Age*. Phoenix, American Council on Education and Oryx Press.

Bruce, C.S. (1999) Workplace experiences of information literacy. *International Journal of Information Management*, 19 (1), pp. 33-47.

Bruce, C.S. (2000) Information literacy research: dimensions of the emerging collective consciousness. *Australian Academic & Research Libraries*, 31 (2), pp. 91-109.

Bury, S. & Oud, J. (2005) Usability testing of an online information literacy tutorial. *Reference Services Review*, 33 (1), pp. 54-65.

D'Angelo, B. J. & Maid, B. M. (2004) Moving Beyond Definitions: Implementing Information Literacy Across the Curriculum. *The Journal of Academic Librarianship*, 30 (3), pp. 212-217.

Donaldson, K. A. (2000) Library Research Success: Designing An Online Tutorial to Teach Information Literacy Skills to First-year Students. *Internet and Higher Education*, 2 (4), pp. 237-51.

Doskatch, I. (2003) Perceptions and perplexities of the faculty-librarian partnership: an Australian perspective. *Reference Services Review*, 31 (2), pp.111-121.

Dupuis, E.A. (1997) The information literacy challenge: addressing the changing needs of our students through our programs. *Internet Reference Services Quarterly*, 2(2/3), pp. 93-111.

Elmborg, J. K. (2003) Information Literacy and Writing Across the Curriculum: Sharing the Vision. *Reference Services Review*, 31(1), pp. 68-80.

Flaspohler, M.R. (2003) Information literacy program assessment: one small college takes the big plunge. *Reference Services Review*, 31 (2), pp. 129-140.

Goad, T. (2002) *Information Literacy and Workplace Performance*. New York, Quorum Books.

- Grafstein, A. (2002) A Discipline-Based Approach to Information Literacy. *The Journal of Academic Librarianship*, 28 (4), pp.197–204.
- Hadengue, V. (2005) E-learning for information literacy: A case study. *Library Review*, 54 (1), pp. 36-46.
- Hardesty, L., Lovfich, N.P. & Mannon, J. (1982) Library use instruction: assessment of the long-term effects. *College & Research Libraries*, 43, pp. 38-46.
- Holliday, W. & Fagerheim, B. (2006) Integrating Information Literacy with a Sequenced English Composition Curriculum. *portal: Libraries and the Academy*, 6 (2), pp.169–184.
- Johnston, B. & Webber, S. (2003) Information Literacy in Higher Education: a review and case study. *Studies in Higher Education*, 28 (3), pp. 335-352.
- Lenox, M.F. & Walker, M.L. (1993) Information Literacy in the educational process. *The Educational Forum*, 57 (3), pp.312-324.
- Li Zhang (2006)Effectively incorporating instructional media into web-based information literacy. *The Electronic Library*, 24 (3), pp. 294-306.
- Malliari, A., Moreleli-Cacouris, M. & Kapsalis, K. (2006) Usage patterns in Greek academic libraries' catalogues: the case of Technological Educational Institution in Thessaloniki In: *Proceedings of the International conference, October 10-11, 2006, Bratislava Slovakia*. Bratislava, Centrum vedecko-technických informácií, pp.61-66.
- Meyer, H.E. (1987) *Real World Intelligence: Organized Information for Executives*. New York, Weidenfeld & Nicolson.
- Nyamboga, C.M. (2004) Information skills and information literacy in Indian university libraries. *Program: electronic library and information systems*, 38 (4), pp. 232-239.
- Ondrusek, A. et al (2005) A longitudinal study of the development and evaluation of an information literacy test. *Reference Services Review*, 33 (4), pp. 388-417.
- Orm, W. (2004) A Study of the Residual Impact of the Texas Information Literacy Tutorial on the Information-Seeking Ability of First Year College Students. *College & Research Libraries*, 65 (3), pp. 205-15.
- Rader, H.B. (1997) Educating Students for the Information Age: The Role of the Librarian. *Reference Services Review*, 25 (2), pp.47-52.
- Shapiro, J. J. & Hughes, S. K.(1996) Information as a Liberal Art. *Educom Review*, 31 (2), Available from: <<http://www.educause.edu/pub/er/review/reviewArticles/31231.html>> [Accessed 28 July 2007].

Stevens, C.R. & Campbell, P. J. (2006) Collaborating to connect global citizenship, information literacy, and lifelong learning in the global studies classroom. *Reference Services Review*, 34 (4), pp. 536-556.

Zurkowski, P. (1974) The information service environment: relationships and priorities. Washington, National Commission on Libraries and Information Science. Quoted in: Bawden, D. (2001) Information and digital literacies: a review of concepts. *Journal of Documentation*, 57 (2), pp. 218–259.